

Šrilanka, budizem in sožitje z naravo

Kazimir Tarman

Davno tega, ko sem bil še študent, sem prebiral Haecklov popotniški zapis *Indische Reisebriefe* (*Indijska popotniška pisma*), pravzaprav pripoved o rajsko lepi deželi Ceylonu. Misel, da bi tudi sam obiskal to »indijsko solzico«, kot pravijo otoku na jugu indijske podceline, je dolgo ostala le želja. Slednjič sem jo le uspel potešiti s kratkim obhodom po deželi. Popotoval sem s potovalno agencijo Oskar. Po videnem lahko pritrdim Haecklovi misli, ki jo je takole zapisal: »Pri povratku v drago domovino se vračam z bogato zakladnico spominov, ki mi ostajajo za vse nadaljnje življenje neizčrpni vir doživetij in spoznanj.« Čeprav je od tistega časa minilo kar 130 let in je otok zajel sodoben utrip življenja, je patina preteklosti še prisotna. Narava se upira in ohranja svojo draž. Ohranja se tudi zaradi budističnega dojemanja sveta. Pred 2.200 leti na kamnite plošče zapisani Ašokin edikt (kraljevi razglas) še vedno določa osebni odnos do živega sveta. In Ašoki, indijskemu kralju (272–232 pred našim štetjem), moramo zato priznati avtorstvo prvega naravovarstvenega zakona.

Strpno sobivanje

S trdno usidranim prijateljskim odnosom do življenja, posebno vidnim v sobivanju z živalmi, sem se srečeval na vsej poti po tej lepi deželi Šrilanki. Budizem in varstvo narave delujeta z roko v roki. Visoke, kupolaste stupe, na primer tista v Mihintaleju, antični Anuradhapuri ali srednjeveški Polonnaruwi, obdane z umetnimi jezeri kipijo v nebo sredi gozdov. Široko razpete krošnje dreves, tudi figovca (*Ficus religiosa*) ali svetega drevesa Bo, vabijo popotnike v senco. Stopnišča in parke okoli svetišč si delijo romarji, baretasti makaki, čopasti sivi langurji, nikogaršnji psi, ptiči in kuščarji. Živijo

Koledar, natisnjen na papir, je izdelan iz slonjih iztrebkov.
Foto: Kazimir Tarman.

drug ob drugem, romarji v gibanju, meditaciji in molitvi, opice v igrivih spopadih, psi v lenem vročičnem poležavanju. Ker človek ni surov in preganjavski do sobitij, so tudi živali strpne do njega. Opičja »agresivnost« ni napadalnost, je le vedenjska oblika radovednosti, kot je opazujemo še pri otrocih. Mirno sem se lahko sprehodil mimo krdela psov, ki so se vkopali v vlažen pesek na peščenih obali. Koraki med njimi niso izzvali sovražnega renčanja. In družina divjih pra-

Baretasti makaki (*Macaca sinica* L., 1771), spremljevalci romarjev in turistov. Foto: Kazimir Tarman.

šičev se je zapodila mimo, kar med nogami obiskovalcev Narodnega parka Yale. Odnos do živali pa ni le trpno sprejemanje njihove navzočnosti, temveč tudi aktivna pomoč v njihovi življenjski stiski. Ponazoril bom le z dvema primeroma.

Slonja sirotišnica

Indijski slon oziroma šrilanška podvrsta *Elephas maximus maximus* je ogrožena vrsta. Od 12.000 do 14.000 živali iz začetka 19. stoletja jih je preživelo do danes okoli 6.000. Sedaj jih ogroža človek s širjenjem poljedelstva in krčenjem gozdov ter krivolovom zaradi oklov. Dokaj varni so le, dokler živijo v mejah narodnih parkov. V državljanski vojni med Tamili in Sinhalci so bili žrtve pehotnih min tudi šrilanški sloni. Za

varstvo vrste so leta 1975 pri Rambukkani preuredili 9,7 hektarja velik nasad kokosovih palm v zavetišče slonov. V sirotišnico (uradno ime Pinnawela Elephant Orphanage) so najprej naselili slonje mladiče, ki so jih rešili iz pasti, izkopanih v tla, in so ostali sirote brez mam. Pozneje so pripekljali sem še odrasle osebkke, med temi tudi »vojne invalide«. Sama je izgubila sprednjo nogo in šepala na treh, šestdesetletni Raja pa je pri eksploziji oslepel. Sedaj skrbijo zanje, kot se za invalide spodobi. Prav nič ne mislijo na evtanazijo, po budističnem razmišljanju mora žival živeti do svoje naravne smrti. Zavetišče pa je tudi uspešna »slonja porodnišnica«. Od ustanovitve do danes se je skotilo 67 slončkov. Kako preživlja velika čreda slonov (okoli 70 osebkov) svoj vsak-

Kopanje slonov na reki Maha Oya. Foto: Kazimir Tarman.

*Sušenje papirnih pol,
narejenih iz slonjih
iztrebkov.*

Foto: Kazimir Tarman.

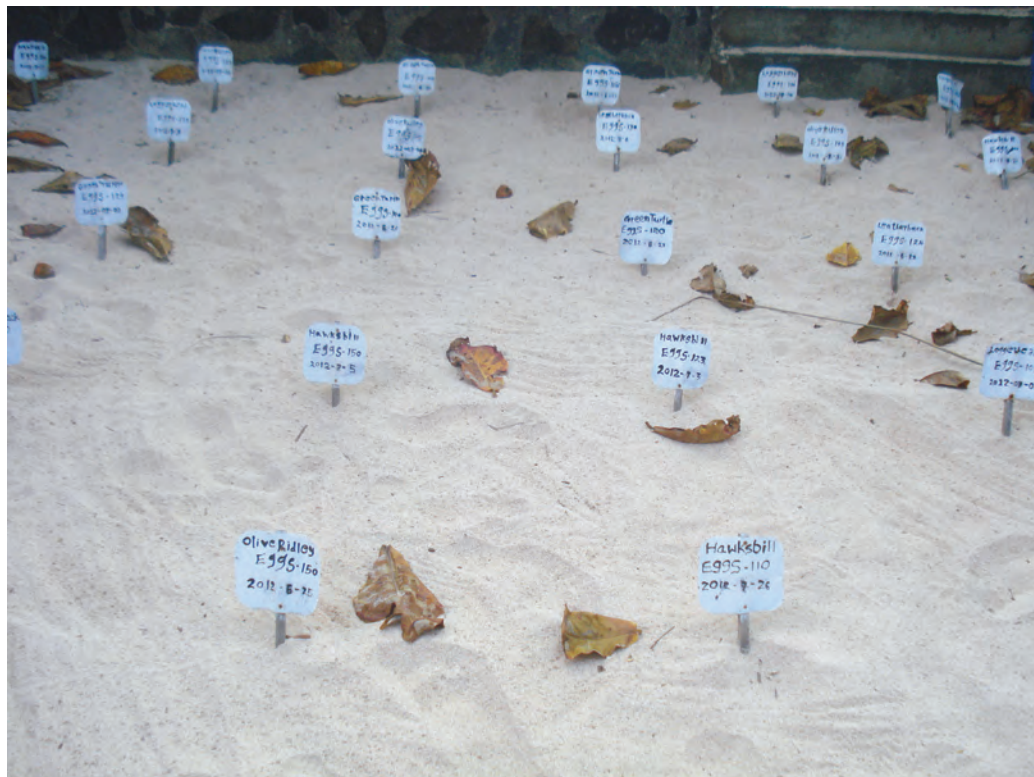
Zeleni gozdni krvoses (Calotes calotes L., 1758) v zelenjavni trgovini, saj ga tu nihče ne preganja. Foto: Kazimir Tarman.

danjik, pa smo opazovali v živo. Našli smo jih pri kopanju v reki Maha Oya. Živahnost mladičev, njihovo zares nagajivo tunkanje sotovarišev, je podobno igrivemu vedenju otrok pri kopanju. Opoldansko zbiranje črede in odhod skozi vas na krmišče so le z glasnimi ukazi usmerjali goniči ali, kot jim pravijo, *mahouti*. Na krmišču se sloni gibljejo prosto in se hranijo s kokosovim listjem, vejami kruhovca, listjem, vejami ter kosi lesa palme kitul. 75 kilogramov sveže zelene hrane in 2 kilograma hranilne mešanice iz koruze, riževih otrobov in sezamovega semena ter mineralov je dnevni obrok posameznika. Živali živijo v miru, v okolju brez stresa. Svobodno odločajo o socialni strukturi črede. Ker gonjači delujejo mirno in nenasilno, tudi ne vzbujajo besnega vedenja živali s tragičnimi posledicami, kot jih po-

znamo iz Indije. Raziskave, ki jih opravlja jo na živalih, so delo Zoološkega inštituta v Colombu in Inštituta za biologijo divjadi dunajske univerze. Zavetišče vzdržujejo država in donacije. Del sredstev pa pridobivajo s prodajo spominkov v lično urejeni trgovini in proizvodnjo papirja iz slonjih iztrebkov, saj vsebujejo veliko količino neprebavljene celuloze.

Želvja porodnišnica

Južno od mesta Galle v vasi Habaraduwe so leta 1986 ustanovili središče za vzgojo sledečih vrst morskih želv (Sea Turtles Farm & Hatchery – Silver Green): *glavata kareta*, *prava kareta*, *orjaška čerepaha*, *zelenkasta želva* in *usnjača*. Jajčeca teh vrst deloma naberejo na peščenih plažah, večino pa odkupijo od ribičev in jih potem izvalijo v peščenih

Valilnica želvjih jajc. Foto: Kazimir Tarman.

Dva dni stara želvica. Foto: Kazimir Tarman.

Jayasingha, moj vodič po pragozdnem rezervatu Kottawa.

Foto: Kazimir Turman.

inkubatorjih znotraj središča. Šele po nekaj dneh bivanja v bazenih, ko se želvicam utrdi oklep, te preselijo v morje. Tako vzgojijo mesečno več kot 2.000 želvic. Doslej so jih vrnili morju že 759.000. Sprejemajo tudi odrasle želve, ki so se ujele v ribiške mreže. Prizadetim pomagajo in le ozdravljene vračajo oceanu. Poškodovane in za samostojno življenje nesposobne živali obdržijo v središču, jih hranijo in pustijo živeti do naravne smrti. Po budističnem nauku ne ubijajo. Ko je leta 2004 želvjo zavetišče preplaval in poškodoval cunami, so se takoj lotili obnove in sedaj deluje, kot bi katastrofe nikoli ne bilo. Tudi tu si pomagajo z donacijami in

s prodajo spominkov, izdelanih iz roževine in kosti umrlih oseb-kov.

Takole sem se selil iz kraja v kraj, opazoval življenje, se srečeval z domačini ter spoznaval njihov odnos do narave in življenja. Preprost vodič, ki me je vodil po brezpo-tju majhnega ostanka (Kottawa Conserva-tion Forest) nekoč brezmejnega deževne-ga pragozda, je tako-le razmišljal o usodi gozda. V 19. stoletju so angleški gospodje pritisnili in začeli kr-čiti gozdove, da bi za-sadili plantaže čajevca. Domačini, budisti, so delo odklonili. Uni-čevati gozdove in v

njih živeče živali ni skladno z naukom. Go-spodje so privabili revne, ubogljive in delov-ne indijske Tamilce, potomci katerih so še vedno plantažni delavci. Jayasingha, tako je ime vodiča, pozna vsa drevesa in druge goz-dne rastline. Ve za njihova imena, domača, angleška in latinska. Pozna njihovo ekološko vlogo in uporabnost. Ko je izvedel za moj poklic, je zastavil korak, me pogledal in re-kel: »Voditi biologa mi je v posebno čast, saj se to ne zgodi kar tako!« Tistih nekaj ur zanimi-ve in prijazne skupne poti sva bila prijatelja.